

ולא תתורו

דוד ינון הירשפלד

א.

הגמ' בברכות (יב:) דורשת את הפסוק שיהודי חוזר עליו פעמיים ביום בפרשת ציצית: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם" (במדבר טו, לט).

"אחרי לבבכם" - זו מינות, וכן הוא אומר (תהלים יד, א): "אמר נבל בלבו אין אלהים".

"אחרי עיניכם" - זה הרהור עבירה (גילוי עריות), וכן הוא אומר (שופטים יד, ג): "כי היא ישרה בעיני".

"אשר אתם זונים" - זה הרהור עבודה זרה, וכן הוא אומר (שופטים ח, ג): "ויזנו אחרי הבעלים".

את הדרשה הזאת צריך להבין, שהרי פשוט הפסוק עוסק רק בגילוי עריות, וכמדומני שזו כוונת כל אחד בשעה שקורא פסוק זה, ומדוע לא לדרוש על פסוק זה דרשות בעניין מינות וע"ז שלכאורה אינם קשורים לענייננו?

ב.

לפני שנתייחס לשאלה, ראיתי לנכון להביא שני עקרונות חשובים שלא דווקא קשורים לנושא זה אלא לעבודת ה' ותיקון המידות בכלל, בחיי כל אחד ואחד:

עיקרון ראשון - שורש וענף

הרב יהודה אשלג זצ"ל מבאר בספרו מתן תורה (מאמר מתן תורה)¹ מדוע קשה לבני אדם לקבל טובה שלא עבדו עליה, מה שמכונה בלשון רז"ל "נהמא דכיסופא",

1 אין זה ציטוט מדויק, חלק מהדברים הובא במילותיו וחלקם במילים שלי.

מדוע לא יותר פשוט שהקב"ה ישים אותנו ישירות בגן עדן ולא יברא את החוק "נהמא דכיסופא", ולא נצטרך "לסבול" את עבודת זה העולם?

ישנו חוק בעולם הטבע, **שכל ענף טבעו קשור וקרוב לשרשו**, וכל העניינים הנהוגים בשורש יתרצה בהם גם הענף שלו ויאהב אותם ויחמדם ויפיק תועלתו מהם.

את החוק הזה מיישם הרב אשלג בעולם המידות: "כי מתוך שהשי"ת הוא השורש (כביכול) לכל בריותיו אשר ברא, לפיכך כל העניינים הכלולים בו יתברך ונמשכו לנו בהמשכה ישירה יבושמו לנו וינעמו לנו **משום שטבענו קרוב לשרשנו יתברך!**" לכן בני אדם אוהבים מאוד את החכמה, הגבורה, העושר וכו', ושונאים מאוד את הפוכם כמו הסכלות, החולשה והעניות, משום שאינם מצויים כלל ועיקר בשורש שלנו.

אותו דבר גבי "נהמא דכיסופא", מאחר והבורא יתברך אין בחוקו שום עניין של קבלת טובה - כי ממי יקבל? על כן קבלת טובה שנואה ומאוסה לנו מעצם טבע שורשנו ולא ייתכן אחרת!

מכאן גזר הרב אשלג את העיקרון הבא, שהוא **השוואת צורתנו לשורשנו יתברך ויתעלה**.

עיקרון שני - השוואת הצורה ליוצרה

הרב אשלג הקדיש מאמר שלם בספר מתן תורה לביאור עניין השוואת הצורה ליוצרה (מאמר לסיום הוזהר) ואביא כאן את עיקר תמצית דבריו:

חז"ל (עיין שבת קלג) דרשו על הפסוק "ולדבקה בו" (דברים יא, כב; ל, ב) - שעל האדם להידבק במידותיו של הקב"ה: מה הוא רחום... מה הוא חנון וכו'. ברור הדבר שברוחניים דביקות אין פירושה קרבה פיזית, אלא השוואת הצורה² בין רוחניים נקראת דביקות (היינו: אותן מחשבות, רגשות, תכונות וכו').

ומהי מעלת אותו אדם הזוכה לדביקות בה' יתברך?

הרב אשלג מסביר ע"י משל:

הגוף עם אבריו אחד הם, וכללות הגוף מחליף מחשבות והרגשים עם כל איבר פרטי. למשל, אם כללות הגוף חושב שאיבר אחד ממנו ישמשו ויענג אותו, מיד אותו איבר יודע מחשבתו וממציא לו התענוג שחושב. אמנם אם קרה ואיזה איבר

2 כמובן, חלילה לנו מלהגשים את האלהות, וכן בכל המאמר.

נחתך מן הגוף, אז הם נעשים לשתי רשויות נפרדות וכללות הגוף אינו יודע צרכי אותו איבר, והאיבר אינו יודע עוד מחשבותיו של כללות הגוף.

לפי המשל הזה יש להבין גם כן מעלת האדם שזכה להדבק בהשי"ת: כל נשמה הייתה, קודם בריאתה בכלל עצמותו יתברך, חלק אלוה ממעל. אלא שעם בריאת האדם קנתה שינוי צורה מהבורא **בעצם כך שנבראה**. וזה טבע בה רצון לקבל, ואחר שהנשמה נתלבשה בגוף של העוה"ז נפסקו כל הקשרים שהיו לה מטרם שנפרדה מעצמותו יתברך, וכמו שתי רשויות נפרדות הן.

לפי זה מובנת מעלת האדם שזכה שוב להידבק בו - היינו: משווה צורתו לצורת יוצרו, שבכוח התורה והמצוות הפך את הרצון לקבל לרצון להשפיע ולתת. נמצא ממש בדומה לאותו איבר שנחתך פעם מהגוף וחזר ונתחבר שוב עם הגוף שחזר לדעת מחשבותיו של כללות הגוף כמו שהיה יודע בטרם נפרד ונחתך מהגוף. אף הנשמה, אחר שקנתה השוואה אליו יתברך, הנה היא **חוזרת ויודעת מחשבותיו יתברך** כמו שידעה קודם שנפרדה. כי אז זוכה לִדְעַת השלמה שהיא דעת אלוהית, כי כל מחשבותיו ית' הן סודות התורה. וזהו שאמר ר' מאיר במסכת אבות (פרק קנין תורה, א): "כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה... ומגלים לו רזי תורה וכו'", כי עסק התורה לשמה פירושו לעשות נחת רוח ליוצרו ולא לתועלתו כלל, כמו הקב"ה, שכל מעשיו הם רק להשפיע ולהיטיב. ולכן השכל שלו כביכול מתדבק בשכל האלוקי, וממילא יודע בסודות ה' יתברך.

את אותו עיקרון כותב הרב קוק זצ"ל בספרו "מוסר אביר" (א, ו): "כי ימצא שכלו מוטבע באופן שווה עם השכל המושפע ממנו ית' ליהנות ממאור פניו ית' ונמצא שלם הוא עצמו, וראוי ממילא להיות ניוון מזיו האור הכללי, כי דרכיו מתאימים עם הדרכים שבחר בהם הוא (ה').", ואם קלקל דרכיו הנה המשיך על עצמו צורה מוטבעת היפך החכמה העליונה השלמה שהיא תכלית הטוב".

ג.

נחזור לענייננו: מה עניין ע"ז ומינות לפסוק שמדבר על גילוי עריות?

לשם הבנת העניין ננסה לבאר מעט מזעיר את משמעות יצר העריות, כפי אשר חנן ה' ית' את עבדו:

כפי שהבאנו לעיל, כל מה שיש בשורש יש בענף. על פי עיקרון זה נראה לי פשוט שהאהבה בין איש לאישה נובעת מאהבת ה' לישראל! האהבה בין ה' לישראל

עומדת בבסיס יסוד העולם, ואהבה בין איש לאשתו עומדת גם היא בבסיס יסוד העולם, בלי זה אין קיום לעולם (כפי שמובא במס' יומא דף סט: בנסיון לבטל את יצר העריות).

שורש האהבה בין איש לאישה יסודתו בהררי קודש וכל שיר השירים משווה בין שני הקשרים הללו.

הבנת עניין זה חשובה מאוד משתי סיבות:

א. לדון את עצמנו לכף זכות, להבין שהיצר שאנו כל כך נלחמים בו אינו נובע מהבהמיות שלנו, להיפך - הוא נובע ממקור קודש קודשים.

ב. לנשואים שבינינו ולנשואים בעתיד בעז"ה, לדעת שהיחס לאישה צריך להדמות ולו במעט ליחס העמוק של הקב"ה לכנסת ישראל, אהבה אין קץ ונתינה בלי סוף.

על פי העיקרון השני, שהוא השוואת הצורה ליצרה, יוצא שכל חריגה מהמצב התקין בין בני הזוג היא ממש היפך הרצון האלוהי העמוק ביותר שעומד בבסיס המציאות וביסודה.

בעל שבודג באשתו וחלילה מהרהר או עושה מעשה באישה אחרת - זה בעצם היפך הרצון האלוהי העמוק שעומד ביסוד העולם, והוא היחס לישראל כאישה יחידה.

הנוצרים פגמו בגסות ביסוד זה, וטענו ברוב איוולת שהקב"ה חלילה החליף אישה, כמו שמובא בדברי הנוצרי לכוזרי (במאמר א אות ד, ע"ש), וזה היפך דבר ה' בנבואה לישעיה (ג, א): "אי זה ספר כריתות אמכם", והיפך הפסוק "כי לא יטוש ה' עמו" (תהילים צד, יד. ובדומה לו שמואל א' יב, כב) ועוד כהנה וכהנה.

יוצא, איפוא, שהיסוד והבסיס לאיסור עריות על האיש נובע מכך שה' לא עזב את ישראל ולא החליפם חלילה באישה אחרת. ולכן לענ"ד חז"ל דרשו בתוך הפסוק העוסק בעריות את איוולת המינות מפני שהיא היא, המינות מראה באופן מגוחך את החלפת האישה היחידה של הקב"ה באומה אחרת, וזה למעשה היסוד לאיסור עריות על הגבר³.

3 הפירוש הנ"ל מבוסס על כל כך שמינות = נצרות (וכן יוצא מהגמרא שבת קטו. ורש"י שם נד"ה: ספרי מינין, דבי אבידן, ר' מאיר, פילוסופא]. וכן ר"ה יז. ד"ה מינים ע"ש נובתיקוני הצנוורה]]. הקושי בפירוש זה, שהגמ' הביאה את הפס' "אמר נבל בליבו אין אלהים". אם הכוונה כפשוטו שאומר אין ה', א"כ אין זה שייך לענייננו, וכשמ' שנקבל שחר על הדרישה כך נקבל שחר על הפרישה. אבל אפשר לפרש שיחס הנוצרים לאלוהות הוא

איסור עריות לאישה נובע מהמצב ההפוך שישראל הולכים לבעל אחר ("ויזנו אחרי הבעלים", שופטים ח, לג), או בעברית פשוטה "עבודה זרה". ומאחר ויסוד איסור עריות לאישה נובע מע"ז, חז"ל הכניסו בדרשתם את איסור עבודה זרה לפסוק העוסק בעריות, מפני שהעבודה הזרה היא בעצם היסוד והפגם, שממנה נובע איסור זנות לאישה⁴.

המשך הפסוקים מוכיח רעיון זה: "אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים" (במדבר טו, מא), הוא לנו לאלהים ואנו לו לעם.

ד.

אולי אפשר להוסיף לרעיון הנ"ל את הגמ' בגיטין (נו:) על טיטוס הרשע שבמקום קודש הקודשים, החיבור בין שמים וארץ, מקום ההתייחדות בין הקב"ה וכנסת ישראל, כאיש המעורה בלִינה שלו (יומא נד:): "ופניהם איש אל אחיו" (שמות כה, ט), לקח זונה והציע ספר תורה ובא עליה. מדוע עשה דווקא מעשה זה? נראה לומר שטיטוס בא לסמל בבוטות ולרמוס ברגל גסה את הקשר המיוחד בין הקב"ה לישראל כאישה אהובה ויחידה. ע"י שבא על זונה בא להראות שחלילה ה' נטש את ישראל. ולא די בזאת, אלא עשה זאת על גבי ס"ת, שהתורה עומדת בבסיס הקשר בין הקב"ה לישראל ועל התורה נכרתה הברית בינינו. "קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא" (עיין בזהר אחרי מות עג ע"א, וישלח ס ע"א, אמור צג ע"ב. וראה אדיר במרום לרמח"ל עמ' קי-קי"א). אולי לקח דווקא זונה, שזו אישה שהולכת עם כל מיני גברים זרים, שלפי מה שכתבנו היינו ע"ז. ועוד, כידוע, "אמר רב יהודה אמר רב: יודעין היו ישראל בעבודה זרה שאין בה ממש, ולא עבדו עבודה זרה אלא להתיר להם עריות בפרהסיא" (סנהדרין סג:).

אולי אפשר להוסיף גם את נעיצת החרב בפרוכת והמחשבה שהרג חלילה את הקב"ה כחילול הקשר ההפוך בין ישראל לקודשא בריך הוא, שכביכול בעזרת

כמו לטעון "אין אלהים". ורש"י כאן מפרש "אין לך נבל מההופך דברי אלהים חיים", לא שאין אלהים אלא מעוות את הפסוקים כפי שהנוצרים היטיבו לעשות...

ידידי אריאל דוד האיר את עיני בנקודה זו ואמר שלכאורה פשוט שהכוונה לצרות כמו בכל מקום, וגם בשל העובדה שפעם לא היה דבר כזה אתאיום, אולי זאת הסיבה שרש"י לא פירש כמו הפשט - שאין אלהים לגמרי.

4 במאמר לא כל כך התייחסתי לאיסור עריות בנשיאת קרובות. ייתכן לומר שהדבר מקביל לכך שה' נתן את התורה לישראל ולא למלאכים, דווקא בגלל קרבתם אליו בהיותם רוחניים, והתורה לא שייכת בהם בפן המעשי שלה (שבת פט.).

אלוהיו הוא ניצח את אלהי ישראל - שיא העבודה זרה (מה שהתברר "כנראה" כטעות, כי כאשר חזר לרומי ועמד עליו נחשול שבים לטבעו אמר "כמדומה שאין כח אלהיהם אלא במים", ועל כל פנים אלהי ישראל עדיין חי...).

בהקשר הזה ראוי להוסיף את דברי קדשו של נפש החיים (שער א פרק ד):

אם כן (שמעשה ישראל משפיע בעולמות העליונים בניגוד למעשה גויים), בעת אשר יתור האדם לחשוב בלבבו מחשבה אשר לא טהורה בניאוף ר"ל, הרי הוא מכניס זונה, סמל הקנאה, בבית קדשי הקודשים העליון נורא בעולמות העליונים הקדושים ח"ו, ומגביר רח"ל את כוחות הטומאה והסיטרא אחרא בבית קדשי הקודשים העליון הרבה יותר ויותר ממה שנגרם התגברות כח הטומאה ע"י טיטוס בהציעו זונה בבית קדשי הקודשים במקדש מטה.

סיכום

עיקרון א: שורש וענף - אהבת איש לאישה נובעת מאהבת ה' לישראל.

עיקרון ב: השוואת הצורה ליוצרה - היחס הנכון בין איש לאישה הינו בהשוואה ליחס בין קוב"ה וכנסת ישראל.

לכה דודי, הקב"ה, לקראת כלה, כנסת ישראל, ויחד פני שבת נקבלה, את הגאולה, יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.